

VEGYESEK.

Gsatorna terve Debreczen és Tisza között (1727). Debreczen hatalmas sókereskedése, mely egészen Pozsonyig terjedt, többször felkeltette azt az eszmét, nem lehetne-e a Tiszát Debreczen előtt elvezetni? Mivel Dobtól kezdve a Méhi ér, Vörösnád és Mějvölgy nevű mocsarak egészen Szepesig (Debreczen mellett) s onnét a Berettyó alkotta Sárrét nevű tóig egybekapcsolt vízmedenczét alkottak, a csatorna terve nem látszott sem nehéznek, sem költségesnek. A fontos kérdés előzetes tanulmányozásával a kamara 1727-ben Ternyey Jánost bízta meg, a ki épp akkor kincstári ügyekben Nagyváradon vizsgálatot teljesített. Ternyey a kamarai rendelethez augusztus 25-én kapta meg s visszamenet betért Debreczenbe s ott először is a főbiróval, Baranyai Mihály urammal értekezett. Már magának a főbirónak sem tetszett a csatorna terve s a támogatást kérő Ternyeynek ezeket felelte: „cum talem aquae ductum per aliena territoria fieri debere evidens esset, eadem vero visitandi ipsi civitati minus iccumberet, se nec qui eiusmodi aquaeductus delineationem calleret, in gremio sui reperiretur. Ob id hoc in negotio nullam se dore posse informationem!” Maguknak a debreczenieknek még kevésbé tetszett a csatorna terve s gyanús szemekkel nézték Ternyeyt, a ki a Tiszát nyakukra akarja hozni. Ternyey látván, hogy a várossal nem boldogul, a főbirót csak arra kérte, hogy az előmunkálatokhoz néhány embert adjon melléje. A főbiró azonban még ezen kérésre is tagadólag felelt. Mivel a területet fel kellett mérni s mérnöki rajzokat is kellett készíteni, ¹⁾ Ternyey Nagybányáról elhozatta Lippert Gábor földmérőt, a ki a szükséges méréseket végrehajtotta s a rajzokat elkészíté. E munkálat végezésénél három fontos dolgot tartottak szem előtt: 1. A csatorna kiindulási pontjának és Debreczen nivójának meghatározását; 2. az esetleges akadályok kimutatását és 3. annak eldöntését, vajjon a csatorna vizét a Kőrösön, vagy a Berettyón eresszék-e vissza a Tiszába? Az eddigi mérések alapján Ternyey és Lippert mérnök leghelyesebbnek vélték, ha az új csatorna a Berettyón át Csongrádig vezetnék. A Berettyónak és a Tiszának nivója Lőknél olyan, hogy a csatorna kiépítése ezen irányban semmi nehézségbe sem ütközik. E szerint a csatorna Dob mellett indulna ki a Tiszából,

¹⁾ Debreczen vidékének ez alkalommal készült földképe meg van a közös pénzt.-levéltárban. A földkép vízrajzi szempontból fölötte érdekes.

aztán Mihe-ér nevű mocsáron át a Szent-Mihály és Tedey felé, majd a Vörösnád nevű mocsár felé tartana. Ugyanígy a Tisza ágait, a mocsaras Hortobágy folyót is fel lehetne használni a csatorna céljaira. A Hortobágy folyó ugyanis nagyobb áradásoknál Böszörmény, Barssó-Gát, Fejes, Fűzgát és Ujvároson át a Selybes nevű mederbe folyik és Szepes mellett 1/4 órányira Debreczentől a Tócsa nevű mocsarat alkotja. A vízi összeköttetés tehát ez irányban is létrehozható. Azonban a Tiszának néhány év óta elmaradt áradásai miatt a Hortobágyban most nincsen víz, s száraz lábbal is átmehetni rajta. Különben a víz folyását most Dobnál is meg Barassónál is töltések akadályozzák.¹⁾

Ternyey ezen jelentése és az udvari kamara 1727. május 28-án kelt rendelete értelmében a szepesi kamarai administráció vette a csatorna ügyét kezébe. Az 1728. év január 7-én jelenti, hogy az udvari kamara a Debreczent a Tiszával összekötő csatorna kiépítését a körülfekvő megyék és községek költségén és ingyen munkával akarja megépíttetni s mivel a csatorna kiépítése közérdekű dolog, a szepesi kamarai administráció intézkedjék és sürgesse a kérdés megoldását. Ez a sürgetés — írja a szepesi kamara — még nagyon korai. Előbb belga vagy olasz vízi mérnökkel kell a területet megvizsgáltatni s a terveket előkészíttetni. A közhír azt tartja, hogy Kun László király az elmúlt századokban a Dunát a Tiszával szintén ilyen csatornával akarta összekötni, de szándékát közbejött halála miatt nem hajthatta végre. A nagy erővel megkezdett munkát tehát félbe kellett szakítani, de a munka nyomai Mezőkövesd és Keresztes közelében még ma is láthatók.²⁾

A magyar kamara 1728. február 3-án Pozsonyban kelt fölterjesztésében magáévá teszi Ternyey nézetét s azt hiszi, hogy a csatorna megépítése nagyobb nehézségekbe nem fog ütközni, mert Dobtól kezdve Szepes-pusztáig (Debreczen mellett) mindenütt mocsarak vannak s azokat csak mélyíteni kellene. Berettyóig tehát a mocsarak segítségével, onnét pedig Csongrádig a Berettyó folyó felhasználásával vezethető a csatorna. A munka megkezdése előtt azonban szakértő mérnökökkel kell helyszíni szemlét tartani s a terveket elkészíttetni.

A mint e jelentésekből láthatjuk, a magyar kamarák a bécsi udvari kamarával együtt határozottan a csatorna megépítése mellett voltak. A jóakarát azonban nem sokat használt a csatorna ügyének. Egyéb nehéz-

¹⁾ Közös pénz. levélt. Hung. 14942. fasc. Ad inelytum Cam. Consilium, kívül 1727. decz. 6.

²⁾ „Communi enim fama fertur, saeculis dudum praeteritis Ladislaum Hungariae regem, quem Cumanum Historici vocant, Danubium cum Tybisco talismodi aquaeductu conjungere tentavisse, intentionem tamen interventa morte ejusdem continuari nequivisse, consequenter opus illud magno molimine inchoatum interumpi debuisse, cujus quidem conatus et irritae spei vestigia haud procul a fiscali oppido Mezőkövesd et Keresztes etiam num spectarentur.

ségeken kívül a legnagyobb baj az volt, hogy a csatorna építésének költségeit egyik kamara sem tudta előteremteni. E nélkül pedig a munkát még csak megkezdeni sem lehetett.

Az 1728. év május 12-én a magyar kancelláriától kért az udvar felvilágosítást arra nézve, vajjon lehetségesnek s kivihetőnek tartja-e a debreczeni csatorna megépítését?

A magyar kancellária 1728. május 28-án adta meg a kívánt választ. Az eddigi terv szerint — írja — a csatorna Dobnál indulna ki a Tiszából s a Verőnád on át haladna Debreczenig, honnét aztán a Sárrétig vezetne; itt a Kőrössel összeköttetnék s Csongrádnál térne vissza a Tiszába. A mi a kivite t illeti, már maga az eddigi terv is sok nehézségbe ütközik, de a mellett még nagy költségbe is kerülne. A kérdés már most csak az hogy milyen alapból s kinek a költségén akarják megépíteni?

Mivel az itt felvetett kérdésre egyik kamara sem tudott kellő feleletet adni, a csatorna terve is elaludt.

Dr. Takáts Sándor.